Dalos György
Az istenkereső *

2

Az éthordó három alumíniumedényből, egy fedőből és egy fekete keretből állt. Az edények közül kettőt úgy képeztek ki, hogy keskenyített aljával az alatta lévőbe illeszkedjék. Szegélyük alatt, oldalukra merőlegesen csavarozták vagy hegesztették a füleket, s ezeken keresztül a három részt mintegy fel lehetett fűzni a koromfekete, hosszanti, kétágú edénytartó keretre. A keretre legfelül egy forgatható kisebb keretet erősítettek. Ha a legfelső edényre ráillesztették a fedőt és ezt a kisebb keretet lefelé fordították, akkor a fedőre rátolva szorosan összefogta az egész szerkezetet.

Gyakorlatilag azonban az éthordó már vadonatúj korában sem zárt tökéletesen. Igaz, a hiányos tömítésnek közvetlenül csupán a legalsó edény látta kárát, az, amelyik a levesnek volt fenntartva. Valahányszor a Zsidó Hitközség ingyenkonyhájának százhúsz kilós szakácsnője túlságosan bőkezűen merte bele az adagot, márpedig a maga kövér szívjóságában mindig ezt tette, a meleg nedű az éthordó egyetlen rezzenésére csorogni kezdett a réseken.

Volt még a földrajzkönyvben élenjárónak nevezett hazai alumíniumipar e termékének néhány más, időarányosan fokozódó hibája is. A hegesztés vagy csavarozás helyén hirtelen hőhatásra feketés lé szivárgott elő belőle, amely lassan, de célirányosan közeledett a földszinti leves, az első emeleti húsétel és köret, valamint a legfelső rekeszbe adagolt sütemény, kompót vagy puding felé. Inkább szépészetileg volt említésre méltó az a különös jelenség, hogy míg a koromfekete keret egyre fakult, addig a három edény színe az eredeti csillogó ezüstösből idővel sötétedő szürkére váltott.

A legveszélyesebb hibát a Muter úgy próbálta, ha nem is kiküszöbölni, de legalább elrejteni, hogy az éthordóhoz vásárolt egy alig nagyobb celjuta szatyrot. A szatyrot felül apró fémlyukakon átvezetett zsineg fogta össze, s ha az ember ezt meghúzta, a szerzemény mintegy önsúlyával zárt, a zsinegnél fogva pedig tartani lehetett. Ilyenformán, ha eresztett is a legalsó edény, az az egy-két kanálnyi leves legföljebb a szatyor belső falát nedvesítette át.

Az éthordót a Muter minden este gondosan elmosogatta a vájdlingban, a sportszatyor tisztítására azonban legfeljebb havonta egyszer kerített sort. Talán a ritka kezelésnek, talán az „Asszonydicséret" mosópor gyenge minőségének volt köszönhető, ámde tény, hogy a sportszatyor kimoshatatlanul magába szívta a zsidó ingyenkonyha leveseinek és főzelékeinek anyagát és szagát. Mihelyt egy picit is lazult a zsineg szorítása, a szatyor nyílásából, mint valami ápolatlan szájból, előtört a langyos, édeskés-savanykás bűz.

Ebben az éthordóban hordozta haza Kolozs Gábor a Fater napi ebédjét a Síp utcából a Klauzál utcába.

3

A Fatert két évvel ezelőtt leszázalékolták. Praktikusan ez annyit jelentett, hogy addigi fizetése feléért ezentúl napi négy órát kellett bejárnia a Nagyáruházba, reggel nyolctól déli tizenkettőig tartott a munkaideje. A fennmaradó időt otthon töltötte, rendszeresen csak a Bethlen téri zsinagógába járt el a péntek esti istentiszteletekre, és végszükség, vagyis elviselhetetlen fejfájás esetén a Madách téri körzeti orvosi rendelőbe. Amikor éppen jobban volt, rá lehetett bízni a bevásárlást, olykor söprögetett is a lakásban, de leginkább a kályha melletti nagy fotelben üldögélt és órákon át élettelen tekintettel meredt maga elé.

Reggeli előtt feje búbjára illesztette a gyűrött selyemkapedlit, homlokára öltötte a töfilint, vállára vette a táleszt és kiment a konyhába, hogy zavartalanul imádkozhassék. A Muter ilyenkor már nem volt otthon, mert nyolc órára az óbudai Fehérneműkészítő KTSZ-ben kellett lennie. Kolozs Gáborhoz, aki még ágyban feküdt, beszüremlett a Fater héber nyelvű motyogása.

* Részlet a szerző *Az istenkereső* című új regényéből, amely a Magvető Kiadó gondozásában jelenik meg a könyvhétre.

Ennél a motyogásnál erőteljesebb hangot ritkán lehetett kicsalni belőle. Ha egyáltalán reagált a hozzá intézett kérdésekre, vagy tőmondatokra szorítkozott, vagy beérte egy nézéssel, amelyben tekintetének szelíd okosságán kívül valami mentegetőzésféle csillant meg, mintha azt akarta volna mondani: itt vagyok, köztetek élek, de ne várjatok tőlem többet.

Amikor Kolozs Gábor hazaért az éthordóval, a Fater kijött a konyhába és hozzálátott, hogy szétszedje az edényeket és a gázrezsóra tegye a két első fogást. Ebbe a műveletbe legtöbbször belefáradt, ezért néha meg se melegítette az ételt. Felöltötte a kapedlit, elmormogta az asztali áldást és közvetlenül az edényből evett, mint valami katonacsajkából, fölébe görnyedve, apró fogaival kenyérdarabkákat harapdálva. A harmadik fogásnak szánt édességet rendszerint eltolta magától.

A Fater persze nem mindig volt ennyire rosszkedvű, vagy ahogy ő nevezte, depressziós. Kolozs Gábor derűs hűvösvölgyi kirándulásokra, állatkerti sétákra, közös mozilátogatásokra és főleg meghitt beszélgetésekre emlékezett. Meg arra, hogy néha körülülték a néprádiót és együtt hallgatták a szombat esti vidám műsort, meg a vasárnapi Szívküldit.

Volt a Faternek egy kedvenc dala: az orvosról szólt, a túlterhelt körzeti orvosról, aki mindenkor betegei rendelkezésére áll, rendelési időn kívül látogatja őket, sőt, ha kell, éjszaka is kimegy hozzájuk, s meghallgatja panaszaikat, amelyek a dal szerint ekként hangzanak:

Doktor úr, doktor úr, itt benn valami fáj,
azt hiszem, a szívemmel baj van...
Doktor úr, doktor úr, úgy sajog ez a táj,
úgy könyörög, úgy nyöszörög sok panaszos száj.
Doktor úr, doktor úr – ellene mit ajánl?
Jaj, ugyebár meggyógyít engem?

A Fatert e sláger hallatán valami csöndes boldogságféle töltötte el: fejét jobb tenyerébe támasztva ingatta ide-oda a dal ütemére, s szemében a szerzők iránti mély csodálat tükröződött, akik ily frappánsan, mondhatni zseniálisan tudtak jellemezni egy hivatást, az emberi reménység egyik legmélyebb forrását. A betegek panaszait a ráismerés ujjongásával hallgatta, némelyiknél még halk kacajfélét is hallatott. A leghálásabb mégis a dal refrénjéért volt, amely mintegy erkölcsi elégtételt szolgáltatott e manapság rosszul fizetett és kevéssé értékelt szakmának:

Azt azért senki sem kérdezi meg a doktortól:
„Doktor úr, a maga szíve sose fáj?"

Kolozs Gábor persze tudta, hogy a vigaszt nyújtó elismerésre maga a Fater szorult rá leginkább. A háború előtti Kassán megszerzett orvosi diplomáját mindössze két évig hasznosíthatta; előbb a zsidótörvények fosztották meg hivatásától, majd a Mauthausenben töltött másfél esztendő tette képtelenné mások gyógyítására és a gyógyulásra is. Ma már csak a Klauzál utcai földszinti lakás ajtajára szögezett „Dr. Kolozs Dániel, med. univ." feliratú, erősen lepattogzott zománctábla tanúsítja, hogy működött valaha ilyen nevű orvos.

4

A Muter, mintha csak a Fater csendjét akarta volna ellensúlyozni, igencsak változatos hangokkal töltötte meg a hármuk rendelkezésére álló negyven négyzetméternyi lakóterületet. Az alapzajt a lábával hajtott Singer varrógép adta meg, amelyhez férje és fia már annyira hozzászokott, hogy aludni is tudott mellette.

A Muternek nem volt egyetlen halk mozdulata sem. Nála a mosogatás iszonyú csörömpöléssel járt, az ajtó nem kinyílt, hanem kicsapódott, a brikettdarabok döngve hulltak be kezéből a vaskályhába, sőt, még a frissen mosott ágyneműt is sikerült lármásan szétterítenie a fregolin, amelyet azután eszeveszett csikorgással vont fel a mennyezet alá.

Kolozs Dánielné, született Glücklich Magda magas, széles vállú, erős csontozatú, kemény arcélű asszony volt, akit a természet alkatához illő roppant munkabírással ruházott fel. Látástól vakulásig dolgozott, nappal az óbudai Fehérneműkészítő KTSZben, munka után pedig otthon, alkalmi megrendelőknek a Singer varrógépen. Azonfelül mindhármukra mosott, vasalt, hétvégeken főzött, s ha éppen nem akadt elég varrása, kora hajnalban a Klauzál téri piacra járt s ott segített az ismerős kofaasszonyoknak kirakni az árut.

A Muter minden indulat nélkül is éles, kereplő hangon beszélt, beszédét durva kifejezésekkel tűzdelte tele, hangosan perlekedett az engedetlennek mutatkozó tárgyakkal, söprűvel, fakanállal vagy hajába akadt fésűvel („Dögölj meg, te rohadt!" – hangzott olyankor rikoltása a konyhából vagy a fürdőszobából), az utcán pedig úgy kívánt jó napot a szembejövő ismerősöknek, hogy azt hihették: rájuk förmed.

Különösen ingerelte a Fater szótlansága, életunt szelídsége, arcának mimikaszegénysége, s egyáltalán az, hogy alig akadt megnyilvánulása, amelybe bele tudott kapaszkodni. Jobb híján egy gyámoltalan félmosoly is kiváltó okot szolgáltatott elkeseredett, véget nem érő és tagolatlan monológjainak egyikére:

– Mit vigyorogsz, te szerencsétlen, nyomorult vén hülye, mit vigyorogsz? Más a helyedben legalább orvoshoz menne, vagy felakasztaná magát, hát hogy lehet így élni? Ez neked élet, hogy senki se vagy, hogy öltöztetni, meg mosdatni kell, ahelyett, hogy orvos lennél, doktor, doktor, vedd le az ajtódról azt a doktort, kiröhög a világ, miféle doktor ez, kérdezi az egész ház, a házmester, a házbizalmi, magát se tudja meggyógyítani, szavát nem lehet venni, megkukult, doktor létére elment liftkezelőnek, okleveles liftkezelő, fel-le, fel-le, diplomás orvos, fel-le, fel-le, de egy kabátot nem tud begombolni. Vedd tudomásul, hogy nem fogom többé mosni a szaros gatyáidat és elegem van a koszos lábadból. Elegem van belőled, gürcölök rád, egész nap, más moziba viszi a feleségét, cukrászdába, társaságba jár vele, na hiszen, te és társaság, nincs neked senkid, csak én, pechemre, én, hülye, hogy hozzád kötöttem az életemet, meg ez a semmirekelő gyerek, ezt is minek hoztam a világra!

Olykor, mintha nem is a Faternak szánta volna ezeket a tirádákat, hátat fordított neki s a szoba közepén vagy az udvarra nyíló konyhaajtó előtt lamentált, mind nagyobb hangerővel, úgy, hogy a szomszédok is hallják. S ha azok ráuntak és bezörgettek az ablakon vagy beszóltak – Kolozsné, nyugodjon már meg! –, akkor megvetően kiköpött maga elé:

– Nyilas bagázs, ismerlek benneteket! – sziszegte és nagy nehezen lecsendesült.

Ritkán bár, de előfordult, hogy a Fater tényleg okot adott a dühkitörésre. Egy péntek este például azzal a hírrel jött haza a zsinagógából, hogy a hitközségi fejesek szerint most kell benyújtani a jóvátételi kérelmeket a nyugatnémeteknél, mert egy magyar állami bank becseréli a pénzt és kifizeti a jogosultaknak. Ő azonban, jelentette ki büszkén a Fater, néhány más volt heftlinggel együtt arra a véleményre jutott, hogy nekik ne tegyenek jóvá semmit, mert azt a szenvedést úgyse lehet pénzzel megfizetni. Ha a nyugatnémetek valami szívességet akarnak tenni nekünk, mondta, akkor ne fegyverkezzenek és váltsák le a Globkét, az Oberländert, meg a többi nácit. Ünnepélyes hangon mondta ezt az ajtóban állva, mint valami nyilatkozatot, s az ünnepélyességet még aláhúzta a sábesz tiszteletére felöltött fehér ing, fekete zakó és kalap.

– Mit nem lehet megfizetni? – ordított fel a Muter, mint akit megsebeztek. – A szenvedést? Kit érdekel a te szenvedésed? Ott hagyod nekik a pénzt, te idióta? Én meg gürcöljek egész nap, tartsalak el téged, meg az iskolakerülő fiadat? S mi az, hogy ne fegyverkezzenek? Mi közöd neked ahhoz, hogy fegyverkeznek vagy sem? Hogy Globke, meg Oberländer! Mit érdekelnek téged ezek? Kommunista lettél, te szarházi? Azt csinálják, amit akarnak, az nem a te dolgod, a te dolgod, hogy megírod a kérvényt és gondoskodsz a családodról, mint más rendes ember, mint ahogy nem gondoskodsz róla, hanem ülsz ölbe tett kézzel!

Olyan hangorkánt zúdított a rémült Faterra, hogy az végül előkotorta a kredenc mélyéről az évek óta porosodó békebeli Underwood írógépet és maradék szellemi erejének megfeszítésével, tucatnyi géphibával, a Muter hangos szidalmai közepette megírta a hitközségnek címzett beadványt. Csak amikor már a borítékot is leragasztották, csillapodott le valamelyest a Muter dühe. – Legalább valami hasznunk legyen a saját kárunkból – sziszegte torz vigyorral.

Lóránt Zsuzsa: Ösztöndíjas

És jóllehet, a Muter továbbra is mosott-vasalt, hétvégén pedig főzött is a Faterra, s ha a Fater már moccanni se tudott a depressziótól, akkor őrjöngve és szitkozódva fürdette, borotválta és öltöztette, Kolozs Gábor mégis kizárólag ezekre az elviselhetetlen monológokra figyelt, s miközben a Fater közönyös, beletörődő félmosolyát látta maga előtt, a düh, a szégyen, a félelem és a gyűlölet elegye gomolygott benne.